

OLVASÓLÁMPA

VERSIDŐ

„...pedig az is lehet, hogy mindezt csak kitalálom, mert az úttörőtáborok általában ilyenek. meg a nem úttörő táborok is. olvasni pedig majdnem mindenki referenciálisan olvas (főleg ha ismeri a szerzőt), kivéve talán néhány irodalmárt, akik eléggé eltökéltek nem megengedni maguknak, hogy egy jelkomplexumot egyszerűen a valóságra vonatkoztassanak...”

(Úttörő)

Egy ültömben, egy délután olvasom végig Jenei Gyula *Mindig más*¹ című, több mint száz oldalas verseskötetét, s már az első versek után azt mondom magamnak, hogy igen, ez az én világom. Az enyém is. És mi is lehetne egy jó verseskötet legigazibb „fokolója”, mint amikor az olvasó abszolút belefeledkezve az olvasásba, magáénak, sajátjainak érzi a verseket. Mert ismerős ez a világ nekem, és mégis más, mint amit én ismerek. Nagyon hasonló, de más. A mélyben, mélyrétegeiben ugyanaz, csak a helyszín van hétszáz-nyolcszáz kilométerrel odébb. És van negyven-ötven év is persze, de ez – azt is mondhatom – egyébként stimmel. A hatvanas évek (vége), a hetvenes évek (eleje). A múlt századból beszél, annak a közepéről, de mintha mégis sokkal régebbi volna. Annak tűnik. Egymásra csúsznak az idősíkok, a jelen, a múlt, a félmúlt keveredik a múltból tekintett jövővel. Érdekes játék ez az idővel, az emlékezet áramlatain visszavezni negyven-ötven évvel ezelőtre, de úgy, hogy közben az *akkorból* is elé-eléugrunk a jelenre, a majdani, valamikori jövőre. Nyilván innen, ennek a tudásával, élményével már. De akár a születés előtti időre is visszafutunk, miközben rácsúztatjuk a későbbiekre. Idők és módok, jelen- és jövő-, kijelentő és feltételes stb. rettentően érdekes futamai, egymásra vetülései, vetítései, egymásra csúztatásai; ami viszont összeköti őket, *aki* összeköti, az az emlékező, az egyes szám első személy – maga a költő. És a pozíció, az emlékezői, az emlékező –

1 Jenei Gyula: *Mindig más*. Szeged, 2018, Tiszatáj könyvek.

bizonytalan, mert milyen is legyen? – pozíció. Helyszíneket, eseményeket, hősöket keres és talál „a forgatáshoz”, és úgy pörgeti vissza az eseményeket, hogy nem is az lesz a fontos, hogy vajon így történtek-e, hiszen versekről, fikcióról van szó!, hanem maga az emlékezés. Ami – tudjuk – sohasem pont ugyanaz, *mindig más*, elmozdul, játszik velünk, elhomályosodnak a képek, a szereplők árnyképei is, elbizonytalanodnak a kontúrok, az események pedig elkezdenek a fejünkben önálló életet élni. A fejünkben is, és a papíron is.

Nagyjából negyven évvel, fél évszázaddal ezelőtti paraszti világ (egyik szülő részéről féliparos!) valahol Magyarország területén, de mindegy is, hogy hol igazából, kicsivel később Oravecz halászóemberes idejénél, jóval innen még Tar Sándor rendszerváltozások időszakánál. Kommunizmus, falu, szegénység, de a szegénységében is szép paraszti (gyermekkori) világ. A gyermek nyilván nem így érzel, különösen később-ről visszatekintve, vagy onnan előre nézve sem, a csodálatos (vagy milyen!) jövőbe. Fehér ing, kantáros nadrág, nyakkendő, klottgatya, tyúkszaros udvar, farakás, disznóól, moslékosvödör zörgése, kutyalánc surrogása, fabudi, karika a disznók orrában, még rádió, még tévé nélküli ház, vaskályha, szénfűtés az iskolában, széngáz, vadászbakancs, spiccvasak a kopogó bakancson, hosszúgatya, kapca, mackónadrág, a nagyanya, ahogy megtojózza a tyúkokat, a kopasztott toll szaga, disznóvágás, mozgalmi dalok, doktor bácsi, apa, anya, nagyszülők, öregszag, U-szeges csúzli, csikófrizurás srácok, hittan, bérmálkozás, gyónás, átpirosodott platni a tűzhelyen – egy bő negyven évvel ezelőtti falusi élet rekvizitumai. Ami akkor volt, az kimerevedik, megáll, a szereplők is az időben, a nagyszülők, a szülők, a falubeliek, a társak, osztálytársak. A kamera pásztáz, keres, kutat, elhomályosul, majd kitisztul a kép, kiemel valamit, egy apró részletet, alakot, helyszínt, ráirányul, megnéz, megvizsgál jó aprólékosan. A versidőben. (*Fekete Vince*)

AZ „ISMERETLEN” ARANY JÁNOS?

„A 66 évet élt Arany Jánosról hatvanhat történetet elevenítünk fel” – így ajánlja a hátsó borítón *Ki nekünk Arany János?* című könyvét² Reisinger János (Németh G. Béla professzor második tanítványa körének tagja), másutt meg reményének ad hangot, hogy „E történetekből talán kiviláglik majd Arany János emberi arcéle, művészetének jellege, de emberi-költői fejlődéstörténete is”. Arany művészetének jellegéről, költői fejlődéstörténetéről ugyan nem tudunk meg sok újat, viszont az „épületes történetekben” tényleg szerepel egy csomó olyan, Arany Jánossal kapcsolatos kuriózum, amit talán nem minden olvasó ismer. Én például nem tudtam, hogy Arany kedvenc itala a bivalytej volt. Vagy hogy angoltanulását a *Hamlet* nagymonológiának memorizálásával kezdte. Vagy hogy a *Toldi estéje* hamarabb jelent meg németül, mint magyarul. Vagy hogy a *Tetemre hívás* az egyetlen Arany-mű, amelyből opera, sőt a magyar némafilm korában filmdráma is készült. No de adjuk át a szót Reisinger Jánosnak!

„Amikor Liszt Ferencről szóló versre kérték fel, azzal hárította el a megbízatást, hogy amit személyesen nem hallott, arról nem tud ihletetten nyilatkozni”; „idegenkedik, óvakodik a modern gyógyszerektől, gyógykészítményektől. A legcélravezetőbb gyógykezelésnek a diétát tartotta, amivel gyakran élt is”; „Nem tagadjuk a személyes emlékeket sem, de irodalmi indíttatás nélkül sohasem jött volna létre a *Családi kör*. A neves 18. századi skót költő, Robert Burns elbeszélő költeménye [A *zsellér szombat estéjéről* van szó – LLL] áll az Arany-vers mögött”; „Egyetlen komoly összezördülése feleségével akkor történt meg, amikor kismalacai elszöktek óljukból. A környéken mindenütt keresték az állatkákat. Arany ekkor ingerült lett, kissé ráförmedt feleségére, amiért később bocsánatot is kért”; „Arany ugyan nem írt dicsőítő ódát [A *walesi bárdokról* van szó – LLL], de azért osztályával ki kellett vonulnia a nagykőrösi pályaudvarra, ahol átrobogott a császári párt szállító vonatszerelvény”; „Amikor néhány évvel ezelőtt a New York-i Carnegie Hallban hatalmas nézőközönség előtt felcsendült A *walesi bárdok* angol szövegére írott hatalmas oratórium egy mai híres angol zeneszerző műveként, a YouTube előtt ülve mindannyian megborzonghattunk: »Ha ezt látná Arany János!«”; „Amikor pénzzavarai támadtak,

2 Zenta–Budakalász, 2017, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet–Oltalom Alapítvány.

német nyelvből is fordított. »Kenyéríró« – ez volt a maga alkotta szava az ilyen cselekedetekre. Nem is engedte feltüntetni nevét, amikor ezek a fordítások megjelentek”; „amikor a Duna-parti akadémiai palotába költözködhetett be, akkor is későn vette észre, hogy az általa dolgozószobának kiválasztott helyiség olyan huzatos, hogy íróasztalánál ülve pokrócba kellett csavarnia lábait”; „»Hány óra van?« Ez volt utolsó mondata. »Különben mindegy.« Ezek voltak utolsó szavai”; „2004 óta létezik Arany János csillag is. A felfedezés és a keresztelés a budapesti Sárnecky Krisztián amatőr csillagásznak köszönhető. (...) Ez az Arany János égitest 1-2 km átmérőjű, keringési ideje 3,29 év a Nap körül.”

„Ez az egyszerű kiadvány sem több, sem kevesebb nem akar lenni, mint egy nagy jellem és tehetség útjának emlékezetes történetekben való nyomon követése” – mondja az előszóban a szerző. Valami ilyesmit mondhatok én is: ezzel az egyszerű felsorolással sem többet, sem kevesebbet nem akartam, mint újfent megemlékezni az „ismeretlen” Arany Jánosról. (*Lövétei Lázár László*)

A FÜGGŐLEGES UTCA LAKÓI

Panelház, vagy ahogy mifelénk hívják, blokk, nemcsak az egykori szocialista országokban épült, hanem Nyugaton is, csak ott jóval kevesebb. Egyes foglalkozások esetében vagy bizonyos életkorban célszerűbb panelben lakni, mint kertes házban. Például egy nemzetközi légitársaság pilótája, aki egyedül él és napokig van távol otthonától, vagy egy folyton konferenciákra utazó és időnként más városok főiskoláin vendégtanárként tanító egyetemi professzor nem tudná rendszeresen elvégezni a kertes ház körül folyton adódó munkákat. Vékony pénzü fiatal házásoknak is jól jön a panel, külön költözhetnek a szülőktől, míg telik kertes házra. Még lehetne sorolni. Anélkül, hogy kétségbe vonnánk az álmok netovábbjaként emlegetett kertes családi ház előnyeit, sok esetben a panel megfelelőbb. Különösen, ha olyan minőségi panelházzal van szó, amilyennel Svédországban találkoztam: csak két emelet magas, hogy ne vegye el a kilátást a többi panelház elől, mégis minden lépcsőházban lift van, az alagsorban kötelezően garázs, hogy a parkolás ne legyen probléma, az épületek közt meg akkora zöldövezet, hogy ott vadnyulak jönnek-mennek háborítatlanul.

Kelet-Európában a lakosság igen nagy hányada lakik tömbházakban, korántsem olyanokban, mint a svédországiak. Pedig a kisebb városok lakótelepeinek tömbházaiban nem nyüzsögnek magányos pilóták és egyetemi profok. Gyermekes családok annál inkább, a gyerekeknek pedig a kertes ház lenne az igazi. Amikor a hatvanas-hetvenes években tömegével kezdtek felhúzni a blokkokat, akkor ez még luxusnak számított. Központi fűtés, bevezetve víz, később a gáz is, kivezetve szennyvíz. Akkor még nem sok kertes ház dicsekedhetett ezzel. Fogalom volt az ún. *háromszoba összkomfort*. Azóta sokat változott minden, a városi kertes házak is összkomfortosak lettek. Sok falusi ház is.

A romániai tömbháznegyedek hírére sem hallották a svédországi várostervezésnek. Mégis generációk nőnek fel ezekben a blokknegyedekben, az ő gyerekeik szintén. Életforma ez a javából. A szépirodalomban azonban alig van nyoma, vagy csak érintőlegesen. Zsidó Ferenc könyve³ ebből a szempontból hiánypótló. Lévén ő is blokklakó, könyvében – melynek alcíme: *blokkregény* – ezen életforma csínját-bínját veszi górcső alá.

Helyénvaló az alcím, nem hagyományos regényről van szó, ebben az esetben ez nem is lehetséges. Egy blokk lépcsőházában a lakók nem egy nagy család tagjai, hanem elég elszigetelten léteznek. Szó szerint karnyújtásnyira élnek egymástól, többnyire mégis megközelíthetetlen távolságra. Mélyebb dolgokat ritkán tudnak egymás életéről, inkább csak felszínes ismeretekkel rendelkeznek, az is a pletyka torzító formájában jut el hozzuk. Persze, adódhatnak apróbb kalandok vagy kicsinyes konfliktusok az ott lakók között. Egy-két család közt létezhet meghittebb kapcsolat is egy lépcsőházban, létrejöhetnek barátságok egyes lakók között, de összességében az egész nem úgy működik, mint egy méhkaptár. Mindenki magának gyűjt, és ami az egyiknek méz, nem feltétlenül az a másiknak is. Az egyéni érdek és az egyéni ízlés, mint sok más területen, itt is felülírja a közösségi princípiumokat.

A rendhagyó regény főszereplője, Vajda Gergely újságíró fejébe veszi, hogy bátor felfedezőként saját lépcsőházukban tesz egy huszonnégy óras körutat. Bekopogtat minden lakrészbe, idegen utazóként elbeszél-

3 Zsidó Ferenc: *Huszonnégy*. Csíkszereda, 2018, Gutenberg Kiadó.

get az ott lakó bennszülöttekkel életükről, egymáshoz való viszonyukról. Kicsit szociológiai felmérés jellege is van a dolognak. A szerző azonban sikerrel kerüli el a szociológia elvonatkoztatásait, általánosításait, tapasztalt íróként összpontosít a konkrétumokra, egyedi esetekre. Valamiképpen minden család kialakította a maga világvilágképét, értékrendjét, ezek néha köszönőviszonyban sincsenek egymással. Nem baj, nem állnak le elveket (ha vannak) megbeszélni egymással, így nem történhet meg, hogy kiderül: egyesek felfogásmódja sántít vagy annál is bénább. Marad a régi imperatívusz: ami egyeseknek jó, az másoknak ne fájjon! Sajnos fáj. Közös (lépcsőházi) térben élve, akarva-akaratlan sok kellemetlenséget tudnak szerezni egymásnak.

Húsz lakrésze van a lépcsőháznak, plusz a pince, a szárító, a lépcsőház és a padlás, így esik a nap minden órájára egy új, felfedezésre váró helyszín. Amit a lakók mesélnek önmagukról, az többnyire nem egészen talál azzal, amit a szomszédok mesélnek róluk. A társadalom számos rétege képviselve van, akad köztük idős és fiatal, gyermekes és gyermektelen, szegény és tehetős, munkanélküli és külföldi vendégmunkás, magyar és roma. Sok lakó élete, problémái további novellák, regények témája lehetne, megtörténhet, hogy a szerző egyszer majd el is indul valamelyik szálon. Ebben a könyvben viszont nem ez a cél. Egyfajta röntgenkép ez a *blokkregény* a mindenkori lépcsőházzal, a függőleges utcáról, annak lakóiról. Itt-ott homályos, mint minden röntgenfotó, hiszen sok család történetében akadnak homályos foltok, de a lényeg meglátására alkalmas. Az indítás és a befejezés szürreális elemeket is tartalmaz, de rendjén van: a pince és a padlás mindig is misztikus hely volt és marad. A regény végén még található egy végső csavar, egy meglepetés, hadd ne fedjük fel, hagyjuk az Olvasóra. (Molnár Vilmos)

Gyerek (digitális nyomat)